

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון רבי עמרם פריד שליט"א

פסקי הלכות חנוכה

איסור אכילה ומלאכה לפני הדלקת הנרות

- א. חצי שעה קודם זמן ההדלקה אסור לאכול ולעשות מלאכה, אך אם התחיל לפני החצי שעה, אין צריך להפסיק חצי שעה קודם, אך כשמגיע זמן ההדלקה, עליו להפסיק לאכול ולעשות מלאכה.
- ב. אכילה האסורה היא פת ומזונות יותר משיעור כביצה, אך פחות משיעור כביצה מותר.
- ג. טעימה מותרת ללא הגבלת שיעור, כגון אכילת פירות וירקות וחטיפים למיניהם שאינן ממיני דגן.
- ד. שתיית שאר המשקאות מותרת ללא הגבלת שיעור מלבד שתיית יין.
- ה. מלאכות האסורות קודם ההדלקה, הן מלאכות שאפשר לימשך בהן או לגרום טירדא, כדינים המבוארים בשו"ע או"ח סי' רלב.
- ו. יש להסתפק האם האיסורים הנ"ל שקודם ההדלקה הם רק לבעל הבית שמדליק נרות חנוכה, אבל אשתו ובנותיו [ובניו למנהג הספרדים שהבנים אינם מדליקים] היוצאים ידי חובה בהדלקת בעל הבית, אינם אסורים באכילה ומלאכה קדם ההדלקה, כיון שבפועל אינם מדליקים, או שכיון שחובת ההדלקה מוטלת גם עליהם, אף שיוצאים ידי חובה בהדלקת בעל הבית, מכל מקום אסורים באכילה ומלאכה קודם ההדלקה.

מלאכה לאחר הדלקת נרות

- ז. לאחר ההדלקה מותר לעשות מלאכה, אך נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה משעה שהדליקו בבית עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.
- ח. סוגי המלאכות שנהגו הנשים שלא לעשות לאחר ההדלקה, שונה הוא מסוגי המלאכה שאסור לעשות קודם הדלקת הנרות, שדיני מלאכה שקודם ההדלקה נתבאר לעיל סעיף ה. אך במלאכות שלאחר ההדלקה נחלקו הפוסקים האם המנהג הוא כמו במלאכות שנהגו לאסור בראש חודש והן מלאכת כיבוס ותפירה, או כמו גדרי מלאכה שנאסרו בחול המועד.

זמן ההדלקה

ט. בגמ' במסכת שבת [דף כא ע"ב] מבואר שזמן ההדלקה הוא משתשקע החמה, ומצינו בזה שלוש שיטות עיקריות בפוסקים, [א]. תחילת השקיעה, [הרגע שבו יורדת השמש במערב מעבר לקו האופק ונעלמת מן העין]. [ב]. סוף שקיעה דהיינו צאת הכוכבים. [ג]. תחילת "שקיעה שנייה" שהיא רבע שעה לפני צאת הכוכבים, ונאמרו בזה עוד הנהגות רבות למעשה.

י. יש אומרים שיכול להדליק בברכה מפלג המנחה, ויש לסמוך ע"ז בשעת הדחק. [ומכל מקום יזהר ליתן שיעור שמן שתדלק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים].

הדלקת נר חנוכה ותפילת ערבית

יא. הנוהגים להדליק נרות חנוכה בצאת הכוכבים, לדעת המשנה ברורה יש להקדים להדליק קצת קודם צאת הכוכבים, שאז עדיין לא הגיע זמן ערבית [ואין קפידא במה שמקדים קצת את הזמן קודם צאת הכוכבים אם לא מקדים הרבה], ויש הנוהגים להמתין לצאת הכוכבים, ולהתפלל ערבית ואח"כ להדליק נרות, וגם לדעת המשנה ברורה שיש להדליק לפני צה"כ, אם לא הדליק והגיע הצאת הכוכבים, צריך להתפלל ערבית תחילה שהוא תדיר.

יב. כתב המשנה ברורה שגם אותם הנוהגים להדליק לאחר ערבית, יש להכין את הנרות קודם התפילה שיהיה מוכן להדליק תיכף לאחר ערבית, כדי שלא יעבור זמן ההדלקה שמדינא דגמ' הוא חצי שעה לאחר זמן ההדלקה.

יג. אם מתכוין להתפלל ערבית במנין מאוחר, יכול אף לכתחילה להדליק את הנרות לפני תפילת ערבית, כיון שאין בזה דין "תדיר קודם" כיון שאין התדיר עתה לפנינו.

כמות השמן

יד. צריך שיהיה בנר שמן בשיעור שידלק חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, ואף הנוהגים להדליק בשקיעת החמה צריך שיהיה שיעור שמן שידלק חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, ויש מהדרין לשים שמן בשיעור של כמה שעות עד שתכלה רגל מן השוק בזמנינו.

במה מדליקים

טו. כל השמנים כשרים להדלקת נרות חנוכה, אך מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית שאורו זך וצלול, וגם שבו נעשה הנס, ואם אין לו שמן זית, ידליק בשאר שמנים, ואם אין לו שאר שמנים, ידליק בנרות פראפין [הנרות הנהוגים בזמנינו], ואם אין לו ידליק בנרות שעווה.

טז. רבים סוברים שאין להדליק בשמן הקדוש בקדושת שביעית.

יז. כל הפתילות כשרות להדלקה, ומצוה מן המובחר להדליק בפתילות העשויות מצמר גפן, או מחוטי פשתן.

יח. פתיל צף המצופה בשעווה המונח בשמן, אין לומר שנחשב שמדליק בשעווה שהוא פחות מהודר משמן, כיון שהציפוי שעווה מתכלה מיד בהדלקה נחשב שמדליק בשמן. [ויש המהדרים משום כן להכינו ולהדליקו מבעוד יום לזמן קצר כדי שתכלה השעווה, כדי שהדלקה בזמנה תהיה מיד בשמן].

יט. אין צורך להחליף את הפתילות בכל לילה, כיון שהן טובות יותר להדלקה כשהן ישנות. ויש נוהגים להחליפן משום שבכל לילה היה הנס מתחדש, ועוד זכר למקדש שהיו מחדשין אותו בכל לילה.

סדר ההדלקה

כ. קודם שידליק יקבץ את בני ביתו לפרסם הנס, וישמעו כולם את הברכות ויראו את ההדלקה.

כא. מעיקר הדין אין חובה ליטול ידיים קודם שמדליקים נר חנוכה, אך יש אומרים שטוב ליטול ידיים קודם ההדלקה.

כב. לוקח נר בידו הימנית שבו מדליק את נרות החנוכה, ומברך.

כג. בלילה הראשון מברך שלוש ברכות, ברכה ראשונה "להדליק נר של חנוכה". ויש אומרים "שלחננוכה" בתיבה אחת. ויש אומרים "להדליק נר חנוכה". וברכה שניה "שעשה ניסים לאבותינו", וברכה שלישית "שהחיינו". בשאר הימים מברך שתי ברכות, "להדליק", ו"שעשה ניסים".

כד. יש לברך את כל הברכות קודם ההדלקה, ומיד לאחר שמסיים לברך יתחיל להדליק.

כה. דבר טוב הוא לשהות ליד הנרות ולומר שירות ותשבחות ולפרסם הנס, אך אין כלל חובה לשהות ליד הנרות חצי שעה, ובפרט לאלו שמדליקים בחוץ, [ובספר מקור חיים סי' תרעב כתב שעיקר המצווה שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה עיין שם שהאריך בזה, וכן בספר מנוחה וקדושה, אך כל זה לאלו שמדליקים בפנים].

כו. המדליק צריך שלא יסלק ידו מהפתילה עד שתדלק רוב הפתילה היוצאת מן השמן.

כז. לאחר שסילק ידו מהנר הראשון אומר נוסח "הנרות הללו" וכו', ויש אומרים שיש לומר "הנרות הללו" לאחר הדלקת הנר האחרון מחשש הפסק בין הברכה להדלקת כל הנרות.

החייבים בהדלקה

כח. הכל חייבין בנר חנוכה אנשים, נשים, וקטנים שהגיעו לחינוך.

כט. אשה שבעלה אינו נמצא בזמן ההדלקה בבית, יכולה להדליק בזמן ההדלקה, ובעלה יוצא בזה ידי חובה ואינו צריך להדליק כשיחזור. ולכן במקום שאין לבעל הבית אפשרות

לבוא בזמן ההדלקה להדליק נרות, אשתו תדליק. אך אם יכול לבוא ולהדליק עליו להדליק בעצמו, שאמרו חכמים "תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו".

ל. אשה שנמצאת לבדה בבית חייבת בהדלקת נר חנוכה עם ברכות כמו איש.

לא. קטן שנעשה בר מצוה בחנוכה, ומנהגם להדליק בשקיעת החמה, יש להסתפק האם דליק בשקיעה שאז הוא עדיין ספק קטן, או שימתין עד צאת הכוכבים.

מקום הנחת הנרות

לב. הנרות צריכים להיות מונחים למעלה מג' טפחים, [28.8 ס"מ, ויש אומרים 24 ס"מ] ואם הניחם למטה מג' טפחים, אף שיש שסוברים שאפילו בדיעבד לא יצא, להלכה נקטינן שבדיעבד יצא ידי חובה. וכן צריך שיהיו מונחים הנרות למטה מעשרה טפחים [שהוא 96 ס"מ, ויש אומרים 80 ס"מ] ואם הניחם למעלה מעשרה טפחים עד עשרים אמה יצא.

לג. הניח את הנרות למעלה מעשרים אמה לא יצא. ועשרים אמה אלו נמדדים **מקרקע הרחוב** [רשות הרבים] לא יצא ידי חובה. [שיעור עשרים אמה הוא 11.54 מטר ויש אומרים 9.6 מטר]. **ואם הדליק למעלה מעשרים אמה והניח סביב הנרות מנורות דולקים ונכבים [כמו מה שיש שמקשטים את הסוכה], באופן שהמנורות מושכות את עיני העוברים ברשות הרבים להביט לגובה למעלה מעשרים אמה, יש להסתפק האם יצא ידי חובה,** [כדין קורה המצוירת דמועיל בעירוב אף שהניח את הקורה למעלה מעשרים אמה, כיון דמושך את עיני העוברים במבוי].

לד. ויש להסתפק בכל השיעורים הנ"ל בגובה הנרות הם ממקום השלהבת או מהנרות או מהמנורה. ונחלקו בזה הפוסקים, ולמעשה נקטינן לעיקר, דהשיעור הוא ממקום השלהבת.

לה. כתבו האחרונים שבנוסח "הנרות הללו" יש ל"ו תיבות, חוץ מתיבות "הנרות הללו" שמזכירים שתי פעמים, ולפי זה הנוסח הוא כדלהלן [ולא כהנוסח הנדפס בסידורים]: **"הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות, שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים, וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קדש, ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותן בלבד כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל נסיך ועל ישועתך"**

לו. אם יש לו אפשרות להניח את הנרות בשני מקומות, ומקום אחד הוא למטה מג' טפחים ומקום אחד הוא למעלה מעשרה טפחים, יניח את הנרות היכן שיהא יותר פרסום הנס, ואם המקומות שווים אז יניח במקום שהוא למעלה מעשרה טפחים, דבזה לכו"ע יצא, [ובלמטה מג' טפחים אף שלהלכה יצא, אך יש מחמירין בזה וכפי שנתבאר לעיל בסעיף לב].

1. ונראה דאם יש גם שכנים הדרים בבניינים שממול החלון, ובתיהם בגובה פחות מעשרים אמה, אפשר שיש להקל להדליק שם לכתחילה באופן זה שמניח מנורות סביב הנרות.

לז. אם יש שני מקומות שיכול להניח את הנרות, ומקום אחד בתוך גובה עשרה טפחים באופן שיהא פחות פרסומי ניסא לבני רשות הרבים, ומקום שני בגובה יותר מעשרה אך יהא בו יותר פרסומי ניסא, יש להניחו למעלה מעשרה, כיון שעיקר המצוה הוא פרסום הנס.

לח. אם יש שני מקומות שיכול להניח את הנרות, ומקום אחד בפתח שיש שם מזוזה ועל ידי זה מתקיים הדין שמזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל, ומקום שני בחלון, ובשני המקומות רואים מרשות הרבים, אך בחלון רואים יותר טוב, יש להדליק בחלון.

השתמשות באור הנרות

לט. אסור להשתמש לאור הנרות בין בשבת בין בחול, בין תשמיש של חול ובין תשמיש של קדושה.

מ. תשמיש עראי של קדושה, כגון ללמוד בדרך עראי לאור הנרות אפשר שמותר [ואף שאין תאורה נוספת בחדר].

מא. מותר ללכת בחדר חשוך לאור הנרות המאיר את המקום שלא ייפול בחדר החשוך, ואינו מחויב לעצום עיניו, דאין זה נקרא תשמיש מאור הנרות.

מב. לאחר שדלק שיעור הזמן שצריך לדלוק, מותר להשתמש לאורם, ויש מחמירין בזה.

מג. נוהגים להניח נר נוסף הנקרא "שמש" כדי שאם ישתמש לאורה יהיה זה לאור השמש, [וראה להלן סעיף מו].

מד. כתב הרמ"א שאם מדליק עם השמש את הנרות, יש בכך עדיפות, והטעם שבזה מוכח שאין השמש ממנין הנרות.

מה. אף אם רבים מדליקים באותו מקום, יש להניח שמש אצל כל אחד, כיון שכל אחד יש לו להניח נרותיו במקום מיוחד. [וראה להלן סעיף מח].

מו. נוהגים להניח את השמש יותר ארוך או יותר גבוה משאר הנרות, שאם ישתמש יהא התשמיש לאור השמש.

מז. אף שמוסיפים שמש, **מכל מקום אין להשתמש לאור הנרות והשמש**, וכל הטעם שמוסיפים שמש, הוא רק כדי שאם ישתמש בטעות, או שישתמש לאור השמש בלבד באופן שיקח אותו בפני עצמו.

מח. אם יש נר על השולחן מותר להשתמש לאורו לכתחילה, וכן אם יש תאורה מותר להשתמש בה, כיון שבאופנים אלו אינו משתמש לאור הנרות.

מט. כשיש תאורה במקום שהדליקו נרות, מעיקר הדין אין צריך להוסיף שמש, וכן אם יש כמה אנשים שמניחים נרותיהם סמוכים אין צריך שמש [וראה לעיל סעיף מה], וכן כשמדליק על הפתח מבחוץ, באופן שאין משתמש לאורן כלל, אין צריך להוסיף שמש, אך המנהג בכל אופנים אלו להוסיף שמש.

סדר הדלקת הנרות

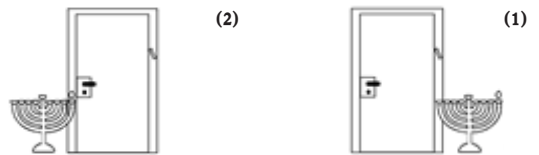
בסדר הדלקת הנרות יש שלש שיטות, ונפרט שנים מהם:

שיטת השולחן ערוך והדרכי משה והאר"י ז"ל [והוא המנהג הנפוץ], שבלילה הראשון מניחים את הנר בצד ימין, ובליל שני כשיוסיף נר אחד סמוך לו, יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי, וממנו פונה לנר שליטו כדי לפנות לצד ימין וזהו משום מה דמצינו בגמ' ביומא (דף טו ע"ב) "כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין". וכן בליל ג' כשיוסיף עוד נר נוסף סמוך לשתי הנרות הראשונות, יברך וידליק את הנר הנוסף ביותר שמאלי. ולאחר מכן ממשיך להדליק את הנר הסמוך לו לצד ימין, כדי שיפנה לצד ימין, וכן בכל לילה מברך על הנר נוסף, שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס, עיי"ש. [ומקור דין השו"ע הוא מהמהרי"ק].

ומהיום השני והלאה צריך בשעת הברכה לעמוד מול הנר הנוסף, שבו מתחיל להדליק היום, ולא יעמוד מול שאר הנרות כדי שלא יהא משום "אין מעבירין על המצוות".

ואין חילוק אם מדליק בימין הפתח או בשמאל הפתח, או בחלון, או שמדליק בחלל הפתח, בכל האופנים מתחיל ביום הראשון מהנר היותר ימני, ובשאר ימים מתחיל בנר הנוסף היותר שמאלי, וממשיך להדליק שאר הנרות לצד ימין, וכמו הציורים דלהלן.

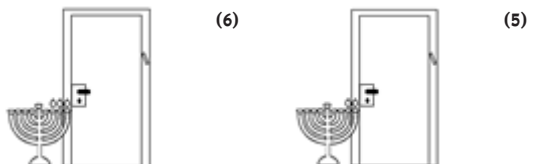
ביום הראשון מניח את הנר בצד ימין

בשאר הימים מדליק את הנר השמאלי וממנו פונה לימין

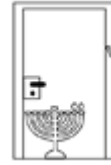

בשאר הימים מדליק את הנר השמאלי וממנו פונה לימין

כתבו המ"ב [סי' תרעו סק"ט] ומה טוב ונכון אם יכול לסדר כולם בתוך חלל הפתח שיהא כולם שווים בטפח הסמוך לפתח

כמו ציור זה:

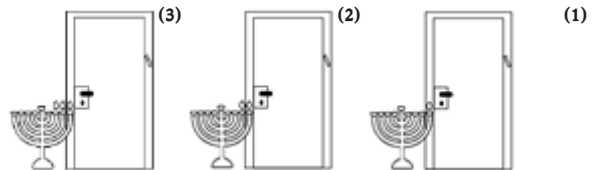

שיטה שנייה היא שיטת הגר"א, שחלק על השולחן ערוך בשני דברים [א]. שהמדליק בפתח צריך תמיד להתחיל בנר הסמוך לפתח משום שהמצווה היא להדליק בטפח הסמוך לפתח, ואף באופן שעל ידי זה יצטרך להדליק מימין לשמאל, ולא יוכל לקיים "כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין", מכל מקום טפח הסמוך לפתח עדיף. [ב]. סבר הגר"א שיש להסמיק את הברכה לנר שהדליק ביום הראשון שהוא הנר המחוייב מעיקר הדין, ואח"כ להוסיף עוד נרות שזהו "מהדרין מן המהדרין", אבל אין להדליק קודם את הנר שמוסיף שהוא משום "מהדרין מן המהדרין".

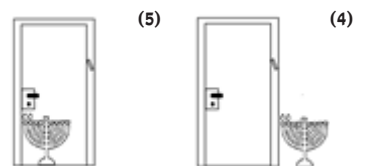
לכן לדעת הגר"א אם מדליק בשמאל הפתח מדליק ביום הראשון בנר היותר ימני שהוא ימין לפתח, ובשאר הימים מתחיל מנר הימני שסמוך לפתח וממשיך להדליק את הנר הנוסף לשמאלו, ונמצא מדליק מימין לשמאל.

ואם מדליק בימין הפתח או בחלל הפתח, או בחלון, אזי ביום הראשון מדליק בקצה השמאלי של המנורה, וממנו מתחיל כל הימים ומדליק והולך משמאל לימין כציורים דלהלן.

מתחיל להדליק בנר הסמוך לפתח מימין לשמאל

מתחיל להדליק בנר הסמוך לפתח משמאל לימין

סיכום הדברים: לדעת השולחן ערוך, מה שאמרו בגמ' "כל פיות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין" עדיף יותר מההלכה של "טפח הסמוך לפתח", לכן תמיד מדליקים בנר הנוסף היותר שמאלי וממנו פונים לצד ימין. ואילו לדעת הגר"א ההלכה של "טפח הסמוך לפתח" עדיף יותר, ולכן תמיד מתחיל מהטפח הסמוך לפתח. ועוד סבר הגר"א, דבכל הימים יש להתחיל מהנר הראשון שהדליקו ביום הראשון, משום שהוא הנר שחייב מעיקר הדין ושאר הנרות הם משום "מהדרין מן המהדרין".

ההלכה כל אחד יעשה כמנהגו. ובכל אופן שיעשה קיים את המצווה לכולי עלמא. וכל מחלוקת הפוסקים באופן ההדלקה הוא רק כיצד ובאיזה מקום יותר נכון לכתחילה להתחיל ממנו. המנהג הנפוץ הוא כשיטה הראשונה של השולחן ערוך.

הדלקה בשמן שהיה מונח תחת המיטה

שאלה: שמן שישנו עליו בלילה ונאסר באכילה, האם אפשר להדליק בו נרות חנוכה.

תשובה: לכתחילה ראוי שלא להדליק בו, ובדיעבד אם לא מצא שמן אחר אפשר להקל להדליק בו.²

2. בשלחן ערוך (אורח חיים סימן קנד ס"ב) נפסק ששמן שנפל בו עכבר אסור להדליק ממנו נרות של בית הכנסת, שכיון שנרות אלו באים למצוה יש להקפיד שלא להדליקם בשמן המאוס משום שדרשו בגמרא (בבא בתרא צג ע"ב) מהפסוק (מלאכי ז א) שנאמר 'הקריבהו נא לפתחך הירצך או הישא פניך', שאין להביא לקרבן לפני ה' או אפילו לדבר מצוה דבר המאוס. וכתב הפרי מגדים (סימן תרעג אש"א ס"ק א) שמתעם זה אין להדליק נרות של חנוכה בשמן נפל בו עכבר, שכיון שנרות מצוה הן הרי שאף בהן נאמר כלל זה שאין להביא לפני ה' דבר מאוס ומגונה. והובאו דבריו במשנה ברורה (שם ס"ק ג). והביא הכף החיים (שם ס"ק יא) שמתעם זה אסר הבן איש חי (פרשת וישב אות יב) אף להדליק בשמן שהיה תחת המיטה שישנו עליה, שכיון שמבואר בשלחן ערוך יורה דעה (סימן קטז ס"א) שמשקים ואוכלים שהיו תחת המיטה אסורים באכילה משום רוח רעה השורה עליהם, אין להביא למצוה שמן זה ששורה עליו רוח רעה ואסור באכילה. אולם מצינו לענין מצות אתרוג שכתבו העולת יצחק (סימן נה) והשדה חמד (מערכת הלמד כלל קמא אות לא) בשם רבים מהפוסקים לחלק שרק לענין שמן שנפל בו עכבר יש לאסור למצוה, אבל אתרוג שהיה תחת המטה שישנו עליה מותר למצוה, שהרי מבואר בשבות יעקב (ח"ב סימן קה) הובאו דבריו בפתחי תשובה (יורה דעה סימן קטז ס"ק ד) שאוכלים ומשקים שהיו תחת המיטה שישנו עליה אינם אסורים אלא לכתחילה אבל בדיעבד מותרים באכילה, ולא מצינו איסור הבאת דבר מאוס האסור באכילה אלא כשאיסורו בדיעבד כמו שאמרו בגמרא (בבא בתרא צג ע"ב) לענין יין מגולה שנפסל לקידוש משום איסור משקים מגולים, שאיסורו אף בדיעבד, אבל דבר המותר בדיעבד אין בו איסור הבאה לגבוה. ועוד טעם כתב השדה חמד (שם) בשם פוסקים שכיון שלענין מצוה נאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע, משום כך אפשר שאף אין זה נחשב שמן שאינו ראוי לאכילה, שהרי לאכילה של מצוה יכול הוא להיות ראוי.

**ברכת ישר כח להרב רוני
ליקר שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון**

**לתרומות והנצחות, להערות
והארות, ולקבלת העלון במייל
ניתן ליצור קשר 052-7175517
a0527175517@gmail.com**

**ברכת ישר כח להרב אריה
שינפלד שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון**